09/04/2023

Κυριακή των Βαΐων – Ήθη και έθιμα στην Ελλάδα

/ Παράδοση

Την Κυριακή των Βαΐων, σε ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Χριστού στα Ιεροσόλυμα, όλοι οι ναοί στολίζονται με κλαδιά από βάγια, από φοίνικες δηλαδή ή από άλλα νικητήρια φυτά, όπως δάφνη, ιτιά, μυρτιά και ελιά. Μετά τη λειτουργία μοιράζονται στους πιστούς.

Η Εκκλησία μας καθιέρωσε ήδη από τον 9ο αιώνα το έθιμο αυτό μια και όπως αναφέρει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης «όχλος πολύς…έλαβον τα βαΐα των φοινίκων και εξήλθον εις υπάντησιν αυτώ».

Στα πρώτα χριστιανικά χρόνια, στα **Ιεροσόλυμα**, ο επίσκοπος έμπαινε στην πόλη «επί πώλου όνου», αναπαριστάνοντας το γεγονός, ενώ στα βυζαντικά γινόνταν «ο περίπατος του αυτοκράτορα», από το Παλάτι προς τη Μεγάλη Εκκλησία.
Στη διαδρομή αυτή ο αυτοκράτορας μοίραζε στον κόσμο βάγια και σταυρούς και ο

Πατριάρχης σταυρούς και κεριά. Με τα βάγια οι πιστοί στόλιζαν τους τοίχους των σπιτιών και το εικονοστάσι τους. Και σήμερα ακόμα όλες οι εκκλησίες στολίζονται με δαφνόφυλλα ή βάγια.
Τα παλιότερα χρόνια τους τα προμήθευαν τα νιόπαντρα ζευγάρια της χρονιάς ή και μόνο οι νιόπαντρες γυναίκες, για το καλό του γάμου τους. Πίστευαν πως η γονιμοποιός δύναμη που κρύβουν τα φυτά αυτά θα μεταφερόταν και στις ίδιες και η μια χτυπούσε την άλλη με τα βάγια.
Τα **«βαγιοχτυπήματα»** σιγά-σιγά άρχισαν να γίνονται και από τις άλλες γυναίκες και τα παιδιά τις μιμούνταν και όπως χτυπιούνταν μεταξύ τους εύχονταν: «Και του χρόνου, να μη σε πιάν' η μυίγα». Δυνάμεις ιαματικές και αποτρεπτικές, μαζί με τις γονιμοποιές, αποδίδονταν στα βάγια και γι αυτό έπρεπε μετά την εκκλησία όλα να τα «βατσάσουν» για το καλό. Τα δέντρα, τα περβόλια, τα κλήματα, τις στάνες, τα ζώα, τους μύλους, τις βάρκες.
Από ένα κλαδάκι κρεμούσαν στα οπωροφόρα, για να καρπίζουν και στα κηπευτικά, για να μην τα πιάνει το σκουλήκι. «Μέσα βάγια και χαρές, όξω ψύλλοι, κόριζες !» 'Ολα εξαφανίζονταν από τα σπίτια μόλις μπαίναν τα βάγια. Κρατούσαν την πρώτη θέση στο εικονοστάσι και μ' αυτά «κάπνιζαν» οι γυναίκες τα παιδιά για το «κακό το μάτι».

Στη **Λέσβο** τα παιδιά, μετά την εκκλησία, στόλιζαν ένα δεμάτι από κλαδιά δάφνης με κόκκινα ή πράσινα πανάκια από καινούργιο φουστάνι, κρεμούσαν κι ένα κουδούνι και καθώς πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι ψάλλοντας και λέγοντας εξορκισμούς για τους ψύλλους και τα ποντίκια, έδιναν και ένα κλαράκι δάφνης στη νοικοκυρά. Στο τέλος ζητούσαν και το χάρισμά τους: «Χρόνια πολλά, εν ονόματι Κυρίου, δό μ' τ' αυγό να φύγω.»

Στην **Ανατολική Ρωμυλία**, τα κορίτσια έφτιαχναν με τα βάγια στεφάνια, τους έδεναν μια κόκκινη κλωστή και τραγουδώντας όλες μαζί πήγαιναν και τα πέταγαν στο ρέμα κι όπως έπαιρνε τα στεφάνια το νερό, όποιας πήγαινε μπροστά εκείνη θα γινόταν «συντέκνησσα».
Πρώτη στο γυρισμό, πρώτη στο χορό και στο δικό της σπίτι η μάνα της θα έφτιαχνε τα φασόλια και θα τις φίλευε όλες, μαζί με ελιές.

Στη **Τήνο**, την **Κυριακή των Βαΐων**, τα παιδιά τριγύριζαν στους δρόμους κρατώντας μαζί με το στεφάνι τους την «αργινάρα», μια ξύλινη ή και σιδερένια ροκάνα που τη στριφογύριζαν με δύναμη. Μέσα σε εκκωφαντικό θόρυβο κατέληγαν στη θάλασσα, όπου πετούσαν στο στεφάνι στο νερό.
Το έθιμο της περιφοράς των κλαδιών θυμίζει την «ειρεσιώνη», το στολισμένο με καρπούς κλαδί, που στις γιορτές της άνοιξης περιέφεραν στους δρόμους τα παιδιά, στην αρχαιότητα. Τα βάγια τα έπλεκαν σε πάρα πολλά σχέδια: φεγγάρια, πλοία, γαϊδουράκια, το πιο συνηθισμένο όμως ήταν ο σταυρός.
Σε μερικά μέρη τους έδιναν το σχήμα του ψαριού. Ψάρι είχαν σαν σημάδι αναγνώρισης οι πρώτοι χριστιανοί, η λέξη **ΙΧΘΥΣ**, εξάλλου, προέρχεται από τα αρχικά **Ιησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ**. Αν και είναι εκόμα σαρακοστή, η Εκκλησία την **Κυριακή των Βαΐων** επιτρέπει το ψάρι.

Έτσι και το τραγούδι των παιδιών λέει: «Βάγια, Βάγια των βαγιών, τρώνε ψάρι και κολιό, κι ως την άλλη Κυριακή με το κόκκινο αυγό !» Αναγράφει το Ωρολόγιο: Πέντε μέρες προ του Νομικού Πάσχα, ερχόμενος ο Ιησούς από τη Βηθανία στα **Ιεροσόλυμα**, έστειλε δύο από τους μαθητές του και του έφεραν ένα ονάριο και αφού κάθισε πάνω του εισερχόταν στη πόλη.

Ο λαός μόλις άκουσε ότι έρχεται ο Ιησούς (είχαν μάθει και τα περί αναστάσεως του Λαζάρου) έλαβαν στα χέρια τους βάϊα από φοίνικες και πήγαν να τον προϋπαντήσουν. Άλλοι με τα ρούχα τους, άλλοι έκοβαν κλαδιά από τα δένδρα και τα έστρωναν στο δρόμο όπου διερχόταν ο Κύριος και τον ακολουθούσαν.

Ακόμα και τα νήπια τον προϋπάντησαν και όλοι μαζί φώναζαν: Ωσαννά, ευλογημένος ο ερχόμενος εν ονόματι Κυρίου, ο βασιλεύς του Ισραήλ (Ιωαν.ιε΄). Αυτή τη λαμπρή και ένδοξο πανήγυρη της εισόδου στα Ιεροσόλυμα του Κυρίου εορτάζομε αυτή τη Κυριακή.

Σήμαιναν δε τα βάϊα, οι κλάδοι των φοινίκων, τη κατά του διαβόλου και του θανάτου νίκη του **Χριστού**. Το δε Ωσαννά ερμηνεύεται σώσον παρακαλώ. Το δε πωλάριο της όνου και το κάθισμα του Ιησού πάνω του, ζώου ακάθαρτου κατά τον νόμο τους, σήμαινε τη πρώην ακαθαρσία και αγριότητα των εθνών και την μετά από λίγο υποταγή αυτών στο άγιο Ευαγγέλιο.

Στο χωριό Πετροκέρασα Χαλκιδικής φιλοξενείται κάθε χρόνο (τουλάχιστον από το 1768) τμήμα του Τιμίου Σταυρού που έρχεται από τη Μονή Ξηροποτάμου του Αγίου Όρους. Το Τίμιο Ξύλο φυλάσσεται στην εκκλησία του Προφήτη Ηλία την Κυριακή των Βαΐων και τη Μεγάλη Δευτέρα, προσελκύοντας πλήθος πιστών. Το έθιμο γίνεται σε ανάμνηση της σωτηρίας του χωριού από θανατηφόρα αρρώστια, πιθανώς πανώλη.

Την Κυριακή των Βαΐων, στην Κέρκυρα, γίνεται η μεγάλη λιτανεία του σκηνώματος του Αγίου Σπυρίδωνα με τη συνοδεία των φιλαρμονικών της πόλης, σε ανάμνηση της απαλλαγής του νησιού από τη φοβερή πανώλη που το 1629 χτύπησε αλύπητα τους Κερκυραίους.

Στα βάγια, που μοιράζονται στην εκκλησία, ο λαός αποδίδει μαγική δύναμη, γι' αυτό τα φυλάσσει στο εικονοστάσι του σπιτιού ως πρόχειρο μέσο κατά της βασκανίας.
Την ημέρα αυτή συνηθίζονται τα βαγιοχτυπήματα, να χτυπά δηλαδή ο ένας τον άλλο με βάγια, στη βάση της αρχέγονης αντίληψης για τη μετάδοση με τον τρόπο αυτό της δύναμης του χλωρού κλαδιού σε αυτόν που δέχεται το χτύπημα.
Παλαιότερα άδονταν κάλαντα και την **Κυριακή των Βαΐων**.
Τα παλιότερα χρόνια τους τα προμήθευαν τα νιόπαντρα ζευγάρια της χρονιάς ή και μόνο οι νιόπαντρες γυναίκες, για το καλό του γάμου τους. Πίστευαν πως η γονιμοποιός δύναμη που κρύβουν τα φυτά αυτά θα μεταφερόταν και στις ίδιες και η μια χτυπούσε την άλλη με τα βάγια.

Στη **Μυτιλήνη** τα παιδιά, μετά την εκκλησία, στόλιζαν ένα δεμάτι από κλαδιά δάφνης με κόκκινα ή πράσινα πανάκια από καινούργιο φουστάνι, κρεμούσαν κι ένα κουδούνι και καθώς πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι ψάλλοντας και λέγοντας εξορκισμούς για τους ψύλλους και τα ποντίκια, έδιναν και ένα κλαράκι δάφνης στη νοικοκυρά. Στο τέλος ζητούσαν και το χάρισμά τους.